

KYÖSTI PEKONEN LX ANNORUM

Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin professorin Kyösti Pekosen työ- ja toimintatyyliä voi luonnehtia moniottelijan tyyliksi sanan positiivisessa merkityksessä. Hänen skaalansa ulottuu hallinto- ja hallintateorioista suurkaupungin betonilähiön asukkaiden tutkimukseen kuten myös politiikan käsitteiden ja esteettisten ulottuvuuksien hahmottamiseen. Vaikka hän on tutkimustensa aihevalinnassa ollut hyvin kiinni nykyhetkessä ja tutkinut julkisuudessa keskusteltuja ongelmia, kuten oikeistoradikalismia, hän ei ole tullut julkisuuskyynnyksen yli suurella metelillä eikä pyrkinyt pintamedian suosioon. Varmuutta ei ole siitäkään, onko hän pyrkinyt opiskelijoiden suosioon, mutta siitä voi olla varma, että hän on siihen päässyt.

Kyösti syntyi kesäkuun 13. päivänä 1947 Kouvolassa rautatieläisperheessä. Ylioppilaaksi päästyään hän hakeutui opiskelemaan Tampereen yliopistoon, mistä valmistui yhteiskuntatieteiden kandidaatiksi vuonna 1971. Pro gradu -työ oli systeemiteoreettinen tarkastelu eduskunnan valiokuntien johtamisesta yli 60 vuoden aikana. Samaan aikaan Jyväskylän yliopistossa oli haettavana valtio-opin tuntiopettajan tehtävä, jota Kyösti haki ja valittiin. Tehtävä vaihtui assistentin ja sittemmin yliassistentin viraksi, ja Jyväskylän yliopistossa Kyösti viihtyi tasan kaksikymmentä vuotta.

Vuonna 1977 hyväksytty lisensiaatintyö oli "teoria- ja ideologiakriittinen arvio" valtion menotalouden kasvua käsittelevistä individualistisista teorioista, ja tuon ajan valtio-opillisen tutkimuksen tapaan se oli varsin käsitteellinen ja – otsikkonsa mukaisesti – teoreettinen. Nuoren tutkijan mielenkiinto liikkui valtion apparaatin

toiminnassa ja hallinnossa, joten ei ollut yllättävää, että vuonna 1983 valmistunut väitöskirjakin käsitteli byrokratian ja politiikan keskinäissuhdetta.

Byrokratian ja valtionhallinnon tutkimus liittyi tietysti läheisesti sellaisiin klassikoihin kuin Max Weber ja Robert Michels, ja juuri tästä taustasta lieenee virinnyt kiinnostus ei-parlamentaarisen valtakäytön muotoihin ja suosion syihin. Karismasta ja karismaattisesta vallasta Kyösti on pitänyt esitelmiä ja julkaissut artikkeleita ja esseitä. Kun Suomen presidenteistä Kekkosta on yleensä pidetty karismaattisena johtajana, Kyösti selittikin nimenomaan Koiviston suurta vaalisuosiota karismalla – aikana, jolloin suuret poliittiset tehtävät näyttivät jääneen historiaan ja jolloin poliittisen toiminnan epäpolitisointi-innostus löi itsensä läpi paitsi tiedotusvälineissä myös poliitikkojen itsensä parissa. Kun puhuttiin näkemyksetömyydestä vähättelevään sävyyn, Kyöstille juuri se on ollut mielenkiintoinen tutkimuskohde. Klassikoiden lukemisesta huolimatta hän on aina sovittanut vanhoja teorioita oman ajan prosesseihin, ”moderniin tilanteeseen”, ellei jopa postmoderniin.

Asioiden visuaalinen ja taiteellinen hahmottaminen lieenee kuulunut Kyöstin taipumuksiin aina. Kirjallisessa tuotannossa kiinnostus politiikan kommunikaation, rakenteiden ja toiminnan tarkasteluun tästä näkökulmasta alkoi näkyä jo 1980-luvun alussa, jolloin hän alkoi harjoittaa eräänlaista politiikan kulttuurikritiikkiä. Se on jatkunut esteettisten teemojen esille ottamisena, milloin vaalimainonnan ja -kampanjoinnin, milloin taas imagon rakentamisen yhteydessä. Poliitiikka voidaan siis ymmärtää näytöksenä aivan kuin teatteriesitys, ja sen tehokeinot voidaan hyvin löytää samalta suunnalta kuin taiteen käyttämät ilmaisukeinot. Juuri sopivasti kuluvan vuoden eduskuntavaalikampanjan aikana Kyösti esitti *Yliopisto*-lehdessä, miten ja miksi politiikkaa pitäisi estetisoida, siis yrittää tosissaan soveltaa kauneusarvoja poliittiseen kommunikaatioon.

Symbolien tutkimuksen Kyösti aloitti parikymmentä vuotta sitten, kun mainostajat alkoivat käyttää amerikanenglannin termejä ja

lanseerata ajatustapaa, joka toi mukanaan tuotteistamisen ja brändit ja yritti kiinnittää tietyt ihmisryhmät tiettyihin tuotetyyppeihin. Poliitikassa symbolien tulemiseen havahduttiin 1980-luvulla, kun järjestöjen liput ja perinteiset iskulauseet vaivihkaa korvattiin metaforilla, logoilla ja "sloganeilla", joita teetettiin mainostoimistoilla. Myös poliittinen kieli ja puhe tai puhunta kuuluvat tähän samaan käsiteavaruuteen. Näitä ilmiöitä Kyösti analysoi hienossa tutkimuksessaan *Symbolinen modernissa politiikassa*. Hän lukee poliittista kieltä sen merkityksellistämisen eri yhteyksissä ja sitoo kielellisen ja kuvallisen ilmaisun ja tyylin mielikuviiin, joita viestin lähettäjä haluaa välittää. Symbolitutkimuksesta on lyhyt matka kielen ja retoriikan tutkimukseen. Mielenkiintoista on esimerkiksi lukea, mitä retorisella menetelmällä saadaan irti puolueohjelmasta tai miten politiikan muuttuminen rituaaliseksi, rutiininomaiseksi ja ideologiattomaksi toiminnaksi ikään kuin tarvitsee symboleja olakseen uskottavaa.

Vuonna 1991 Kyösti nimitettiin Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin apulaisprofessoriksi, mistä seurasi tietysti paikkakunnan muutto – toki tässä pitää puhua vain työpaikkakunnasta; koti on pysynyt Jyväskylän Kypärämäessä. Uudessa työpaikassaan Kyösti jatkoi poliittisen kielen ja symbolien tutkimusta, joka suuntautui vähitellen myös pohtimaan kansan ja puolueiden tai kansan ja poliitikkojen välistä etäisyyttä. Puolueohjelmien tutkimuksen sijaan tuli pohdinta puoluevastaisuudesta ja "tavallisen kansan" heikosta kiinnittymisestä poliittiseen järjestelmään, jota sentään oli pidetty maailmanlaajuisesti kohtalaisen kansanvaltaisena. Poliitikalla oli ongelmia vetovoimansa kanssa, ja voidaan puhua myös politiikan julkisuusongelmasta: poliittisen toiminnan henkilöityminen ja aktiivinen kansalaisuus eivät näytä sopivan yhteen.

Poliittinen kaupunkitutkimus oli luontainen jatke kriisiytyneen politiikan tutkimukselle. Suurkaupungeissa, etenkin Helsingissä, oli varttunut aikuiseksi sukupolvi, joka oli syntynyt lähiöissä – joissa kauneusarvoja on kansainvälisestikin vertaillen tarjolla hyvin niu-

kasti. Lähiöelämää oli toki aiemmin tutkittu sosiologisesti, mutta kaksi tutkimusta, professori Tuomo Martikaisen kanssa kirjoitettu *Nuoret ja urbaani politiikka* ja Kyöstin oma työ *Politiikka urbaanissa betonilähiössä* pureutuivat paitsi lähiöiden perinteisiin ongelmiin, myös niiden erityiseen asenneilmastoon ja asukkaiden poliittiseen käyttäytymiseen. Äänestysaktiivisuus oli pudonnut viranomaisen mielestä hälyttävän alhaiselle tasolle, ja muukalaisviha leimasi suurta osaa nuorten aikuisten sukupolvesta. Toisaalla uuskonservatismi korvasi aiemman aktiivisen yhteiskunnallisen osallistumiskulttuurin ja passivoi nuoria. Ilmeisesti puolueet ja laajassa mielessä viranomaisetkin havahtuivat suhteellisen myöhään huomaamaan, että perinteisen politiikan toimintaympäristö oli muuttunut hyvin toisenlaiseksi. Vanhoilla keinoilla lähiöiden asukkaita ei saataisi kiinnittymään asuinympäristöönsä tai poliittiseen yhteisöönsä.

Uusoikeiston nousu Euroopassa innoitti Kyöstiä perustamaan tutkimusprojektin Suomen vastaavista ilmiöistä, ja vaikka tällaisten ilmiöiden ja aatteiden kannatus onkin jäänyt marginaaliseksi, niiden toimintatapoja ja vaikutuskanavia on tietysti syytä tutkia meilläkin. Kokoomateos *The New Radical Right in Finland* esitteli patrioottista uusoikeistoa ja analysoi kaupunkilaisnuorison poliittiselle järjestelmälle asettamia uusia haasteita. Samasta tematiikasta Kyösti on tuottanut muitakin julkaisuja – sekä perinteisesti paperilla että elektronisessa muodossa.

Kaiken edellä sanotun jälkeen ei pidä kuitenkaan olettaa, että Kyösti olisi kiinnostunut vain ”henkimaaailman asioista”; hän on useaan otteeseen tehnyt myös vaalitutkimusta. Hän on toimittanut Suomen osalta ensimmäisiä Euroopan parlamentin vaaleja käsittelevän kokoelman samoin kuin kokoelman *Vaalista vaaliin: Vaalit, kansalaiset ja puolueet vuosituhatosen vaihteessa*. Omissa vaalitutkimuksissa tarkastelukulma on useimmiten ollut, edustamisen ja edustuksellisuuden ohella, demokratian toimivuuden tai toimimattomuuden arviointi.

Näyttää siltä, että Kyöstin "vanha rakkaus" hallinnon ja byrokratian poliittiseen tutkimukseen on pysynyt elinvoimaisena. Hän oli yksi ensimmäisiä, jotka toivat kansainvälisestä keskustelusta hallinnan (*governance*) näkökulman suomalaiseen tutkimukseen. Tämä näkyy parhaiten teoksessa *Kohti uutta hallinta-ajattelua julkisessa hallinnossa* (1995). Pari vuotta sitten ilmestyi monografia suomalaisen hallitsemiskäsitteistön historiasta. Käsitshistoriallista metodia on hallinnontutkimuksessa sovellettu vähänlaisesti, mutta näin kattavaa esitystä hallintokielen muutoksesta ja sen muista kielistä saamista vaikutteista ei ole meillä ennen julkaistu; teoshan lähtee 1500-luvun Ruotsin hallinnon organisoimistavasta ja terminologias-
ta ja päättyy meidän päiviimme. Kyösti on mukana myös eduskunnan satavuotistaivalta juhlistavan kirjasarjan laatimisessa, jonka seitsemäs osa ilmestyy samoihin aikoihin tämän kirjan kanssa. Taval-
laan kyse on paluusta gradun tematiikkaan, sillä yhdessä Voitto Helanderin kanssa hän käsittelee valiokuntalaitoksen toimintaa, vallankäyttöä ja niiden sisäistä ja ulkoista kommunikaatiota.

Kyösti on ahkerasti osallistunut politiikantutkimuksen euroop-
palaisen yhteistyöjärjestön ECPR:n ja maailmanjärjestön IPSA:n toimintaan. Vaikka hän onkin leimallisesti piräytynyt suomalaisen politiikan ja hallinnon tutkimuksessa, hänellä on ollut tilaisuus myös tutkijavierailuihin ulkomaille. Vuonna 2002 hän teki kolmen kuu-
kauden tutkimusvierailun Tukholman yliopistoon ja seuraavana vuonna hän vietti neljä kuukautta London School of Economics and Political Sciencen vierailevana tutkijana. Vastaavasti hän on isän-
nöinyt Helsingissä useita ulkomaisia vierailijoita, joiden kädenjälki näkyy myös tšekäläisissä julkaisuissa. Heistä mainittakoon histo-
rioidsija Jeffrey Kaplan Alaskasta ja Jean-Pascal Daloz Bordeaux'sta.

Politiikka-lehden päätoimittajana Kyösti toimi vuodet 1987–1988 ja sen jälkeen hän on ollut arvioijana laskujemme mukaan kuudes-
sa kansainvälisessä tieteellisessä aikakauslehdessä ja toimituskun-
nan jäsenenä *Scandinavian Political Studies* -lehdessä. Kyöstin asian-
tuntemusta on tarvittu myös Suomen Akatemian kulttuurin ja yh-

teiskunnan tutkimuksen toimikunnassa, jonka jäsenenä hän toimi vuosina 2004–2006.

Representaatio ja re-presentaatio, edustaminen ja esittäminen politiikassa ovat olleet Kyöstin tuotannon kantavana teemana jo pitkään. 1990-luvun alussa julkaistu esseekokoelma poliittisesta representaatiosta tutki kansalaisten vaikuttamiskeinojen ja parlamentaarisen järjestelmän selviytymiskykyä ja toi esille näkökohtia demokratian toimimattomuudesta, ja sen jälkeen teema on putkah-
tanut esille taajaan Kyöstin tuotannossa. Tämän artikkelikokoelman teemaa miettiessään toimituskunta päätyi varsin lyhyen pohdinnan jälkeen representaation ja politiikan keskinäissuhteeseen. Jokainen kirjoittaja on kuitenkin melko itsenäisesti saanut päättää, miten tulkitsee yleistä teemaa, ja kuten aina, tulkintatapoja on monia. Näyttää kuitenkin siltä, että moninaisuus on tässäkin asiassa rikkaus.

* * *

Kaksikymmentä vuotta sitten toimitettiin myös pieni juhlakirja kahdelle nelikymppiselle politiikan tutkijalle, Kari Paloselle ja Kyöstille. Sen toimittajat kirjoittivat esipuheessaan siitä, mitä suomalaisessa valtio-opissa oli silloin tapahtunut:

Politiikan tutkimuksessa on nyttemmin täysin menetetty aiempi suhteellisen viattomuuden tila ja noustu naivista puhtauden ja neutraliteetin käytännöstä aikuisen ja kypsän tieteen suhteellisiin, sivumerkityksiä salliviin ja etsiiviin, kaikkia yksinkertaisia sitoumuksia välttäviin (myös suhteessa ”objektiiviseen”) tutkimuskäytäntöihin.

Kaikki aihetodisteet viittaavat nytkin siihen, että Kyösti on ollut paljolti mukana etsimässä näitä sivumerkityksiä, suhteellistamassa totuttuja käsityksiä ja analysoimassa vallankäytön muotoja ja käsitteitä ajankohtaiskonteksteissa. Kyöstin pohdiskeleva ote on yhdistynyt laaja-alaiseen tuotantoon, mitä ei kuitenkaan voi mitenkään väittää otteeltaan pinnalliseksi. Erään kollegan ilmaisua lainaten

voisi sanoa, että kun tutkija on kerran saanut aikaan kunnollisen linjan, sitä ei tarvitse jokaisessa tuulenkäänneessä muuttaa.

Palataanpa lopuksi ajatuksissamme Kouvolan asemalle, josta juona opintielle aikoinaan lähti. Joskus 1960-luvun alkuvuosina kosmonautti Juri Gagarin tuli PR-kiertueelle Suomeen. Junalla. Ensimmäinen pysähdys oli tietysti Kouvolassa, jossa asemalle oli kokoontunut melkoinen väkijoukko. Gagarin halusi ottaa kontaktia yleisöön ja kätteli eturiviin tulleita katsojia. Yksi kätellyistä oli koululainen Kyösti Pekonen. Kuinka moni meistä voi kehaista tällaisilla saavutuksilla? Kyösti voi.

Onnea, Kyösti!

Helsingissä 25.5.2007

Tapani Kaakkuriniemi

Juri Mykkänen

P. S. Toimittajat esittävät tässä yhteydessä lämpimät kiitokset Valtiotieteellisen yhdistyksen sihteerille Hanna Wassille aloitteellisuudesta ja järjestelyavusta, erityisesti tabulan kokoamisessa, Tuija Latusta talkooavusta ja tarkasta oikolukijan silmästä, Tapio Brusiinia joustavasta taitosta, Hanne Huotaria kannen suunnittelusta ja Yliopistopainoa, joka valmisti lopputuotteen.